

არეოპაგიტული კორპუსის თარგმანები

მე-6 საუკუნის პირველ ნახევარშივე დაიწყო არეოპაგიტული კორპუსის თარგმნაც სხვა ენებზე. პირველად თხზულებები სირიულ ენაზე ითარგმნა სირიელი ფილოსოფოსის სერგიოს რეშაინელის მიერ, რომელსაც მეცნიერება პეტრე იბერიელის მოწაფედ მიიჩნევს. იგი 536 წელს გარდაიცვალა. შემდეგში არეოპაგიტიკა სხვა აღმოსავლურ – არაბულ, კოპტურ, ქართულსა და სომხურ ენებზეც თარგმნეს. რაც შეეხება დასავლეთ ევროპას, არეოპაგიტული თხზულებები პირველად ლათინურად მე-9 საუკუნის პირველ ნახევარში პარიზის მახლობლად მდებარე წმ. დიონისეს სახელობის მონასტერში მოღვაწე აბატმა ჰილდუინმა თარგმნა. მალე ამ თარგმანს ახალი თარგმანი მოჰყვა, რომელიც ცნობილმა მოაზროვნემ, იოვანე სკოტ ერუგენამ შეასრულა და რომელმაც ისე დახრდილა ჰილდუინის თარგმანი, რომ იგი დავიწყებას სწრაფად მიეცა. თანამედროვე ევროპულ ენებზე არეოპაგიტული წიგნების თარგმნა და გამოცემა მე-19 საუკუნეში დაიწყო. პირველად იგი გერმანულ ენაზე იქნა გადმოღებული ი. ენგელჰარდტის მიერ (1823 წ.), ფრანგულად ჯერ აბატმა დარბუამ (1845) და შემდეგ ჟ. დულაკმა (1865) თარგმნეს, ხოლო ინგლისურად კორპუსი თარგმნა და გამოსცა ჯ. პარკერმა (1894-1897 წწ.).

რაც შეეხება აღმოსავლეთ ევროპას, არეოპაგიტიკა პირველად სლავურ ენაზე ბულგარელმა ბერმა ისაიამ თარგმნა სერბი სასულიერო მოღვაწის, თეოდოსის კურთხევით (1371 წ.).

არეოპაგიტული კორპუსის თარგმნა რუსულ ენაზე მე-18 საუკუნის ბოლოს დაიწყო. 1786-87 წლებში მოსკოვში მოღვაწე სასულიერო პირმა მოსე გუმილევსკიმ კორპუსის ორი შემადგენელი თხზულება – ზეციური და საეკლესიო იერარქებისათვის – თარგმნა (1786-1787 წწ.). 1825 წელს ჟურნალ „Христианское чтение“-ში გამოქვეყნდა „საიდუმლოდ ღმრთისმეტყველებებისათვის“, ხოლო 1839 წელს „ეპისტოლეები ათნი“. ორივეს თარგმანი გაბრიელ ვოსკრესენსკის ეკუთვნოდა. 1957 წელს ბუენოს-აირესში დაიბეჭდა „საღმრთოთა სახელთათვის“, რომელიც ილუმენმა გ. ეიკალოვინმა თარგმნა. 1991 წელს კიევში გამოვიდა წიგნი საერთო სახელწოდებით „მისტიკური ღმრთისმეტყველება“, რომელშიც დ. ლუტკოვსკის რუსულ ენაზე თარგმნილი არეოპაგიტული თხზულებანი: „საიდუმლოდ ღმრთისმეტყველებებისათვის“, წერილები გაიოს ბერისა და დოროთე ბერისადმი და წიგნი „საღმრთო სახელთათვის“ შედიოდა.

რუსულ ენაზე არეოპაგიტიკის სრულ გამოცემას მაქსიმე აღმსარებლის კომენტარებითურთ საფუძველი 1994 წელს ჩაეყარა და 2002 წელს დასრულდა, როცა სანკტპეტერბურგში ყველა არეოპაგიტული თხზულება, რომელნიც ამ ხნის განმავლობაში გ. პროხოროვის მიერ ითარგმნებოდა, ერთად დაიბეჭდა სათაურით: „დიონისე არეოპაგელი, თხზულებანი. მაქსიმე აღმსარებელი, განმარტებანი“. მთარგმნელისავე მიერ შესწორებული გამოცემა პეტერბურგში ხელმეორედ 2010 წელს გამოიცა.¹

ქართულად არეოპაგიტიკა, როგორც უკვე აღნიშნული იყო, პირველად XI საუკუნის მეორე ნახევარში უთარგმნია „მეცნიერ ფილოლოგოსს, ფილოსოფოსსა და ისტორიკოსს“ ეფრემ მიცრეს. თარგმანის ფილოლოგიურ-ტექსტობრივი ანალიზის შედეგად მისი გამომცემელი პროფ. ს. ენუქაშვილი სრულიად სამართლიანად ასკვნის, რომ ქართულად გადმოღებული არეოპაგიტული წიგნები „თარგმანთა იმ სახეობას განეკუთვნება, რომელსაც თვით ეფრემი

¹ Дионисий Ареопагит. Корпус Сочинений с толкованиями преп. Максима Истоведника. Перевод с греческого и вступительная статья Г. М. Прохорова, Санкт-Петербург, 2010.

„სრულებითს“ უწოდებს“² რაც დედნის სრულად და ზუსტად გადმოთარგმნას გულისხმობს. ეფრემ მცირე ცდილობს, რამდენადაც ამის საშუალებას ქართული ენის თავისებურებანი იძლევა, ზედმიწევნით დაიცვას არა მხოლოდ შინაარსი ორიგინალისა, არამედ სტილიც. ბუნებრივია, რომ ტექსტის სრული და ზუსტი გადმოცემისაკენ ამგვარი მისწრაფებისას, მთარგმნელი არც თუ იშვიათად ექცევა ბერძნული ორიგინალის გავლენის ქვეშ, რაზეც მეტყველებს ის ბერძნობები, რომლებიც თარგმანში გვხვდება, მაგალითად, ქართული ენისათვის უჩვეულო გრძელი პერიოდები და კომპოზიციები, მსაზღვრელ-საზღვრულის გათიშვა მათ შორის სიტყვების ჩასმით და სხვ. მაგრამ ასევე ხშირია ისეთი შემთხვევებიც, როცა ეფრემი ტექსტს, ისე რომ მის აზრს არ არღვევს, ქართული ენის ბუნების გათვალისწინებით გადმოსცემს.

არეოპაგიტიკის ქართულმა თარგმანმა ბოლომდე წარმოაჩინა ეფრემ მცირის, როგორც თეოლოგისა და ფილოსოფოსის, ისე მთარგმნელის ღირსებები. ამ ღირსებებმა მას შეაძლებინა, როგორც აზრობრივად, ისე ენობრივადაც უაღრესად რთული „დედნის ზუსტი, დახვეწილი და სრულყოფილი თარგმანი მოეცა, თარგმანი ორიგინალის სიმაღლემდეა აყვანილი, ორიგინალის ელფერს ატარებს“³

ზოგიერთი არეოპაგიტული თხზულება ახალ ქართულ ენაზეც ითარგმნა, მაგალითად, „ზეციური იერარქია“ (მთარგმნელი ე. ჭელიძე, საღმრთისმეტყველო კრებული, 1987) და წერილები, რომლის თარგმანიც შესავალითა და კომენტარებით გამოსცა ჯ. შოშიაშვილმა (1992 წ.); პირველად დაიბეჭდა, აგრეთვე, წმ. მაქსიმე აღმსარებელის კომენტარები წიგნისთვის „ზეციური იერარქია“ (ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ა. ჭუმბურიძემ).

ქართულ მეცნიერებაში გამოთქმულია სავსებით სწორი შეხედულება იმის თაობაზე, რომ ფსევდო დიონისეს ენის თავისებურებას მისი აზროვნებისა და მსოფლმხედველობის სისტემის თავისებურება განაპირობებს.⁴ ღმრთის თვისებათა წარმოსაჩენად არასაკმარისად ეჩვენება რა ზედსართავი სახელებისა და ზმნისხედების შედარებითი და აღმატებითი ხარისხები, იგი ახალ ტერმინებს *aper(-ზე)* წინდებულთა აწარმოებს და თანაც „ისეთი სიუხვით, რომლის მსგავსი არ ახასიათებს არც მომდევნო ხანის თეოლოგთა, არც წინამორბედ ნეოპლატონიკოსთა მეტყველებას“⁵ მაგ., *aperarcio-* (ზედასაბამი), *aperarrhto-* (ზეგამოუთქმელი), *aperagnwsto-* (ზეშეუცნობელი), *aperagaqo-* (ზეკეთილი), *aperkalo-* (ზესიკეთე, ზემშვენიერება) და ა. შ.

² პეტრე იბერიელი, შრომები .. გვ. 149.

³ იქვე, გვ. 0158.

⁴ ნ. მახარაძე, ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის ენის ზოგიერთი თავისებურების გამო, კრებულში „არეოპაგიტული ძიებანი“, თბ., 1986, გვ. 77.

⁵ იქვე.